

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra primární a preprimární pedagogiky

Připravenost dětí k zahájení povinné školní docházky

- sociální dovednosti

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Barbora Hovadíková

Olomouc 2013

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Eva Šmelová, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů literatury.

V Olomouci dne 1. 6. 2013

Barbora Hovadíková

Děkuji všem, kteří mně podpořili při psaní této práce.

Děkuji paní Doc. PhDr. Evě Šmelové, Ph.D. za cenné rady a velmi vstřícný přístup.

Obsah

Úvod.....	5
I. Teoretická část.....	7
1 Vymezení pojmů.....	7
Předškolní věk.....	7
Sociální dovednost.....	7
2 Školní zralost, školní připravenost.....	8
2.1 Školní zralost.....	9
2.2 Školní připravenost.....	11
3 Vývoj dítěte v předškolním věku.....	13
3.1 Etapy socializace dětí v předškolním věku.....	13
3.2 Faktory ovlivňující socializaci dítěte.....	14
4 Sociální dovednosti dětí podle RVP PV.....	16
5 Adaptační potíže při zahájení povinné školní docházky.....	19
II. Empirická část.....	22
6 Cíl výzkumné části.....	22
6.1 Metody výzkumu	22
6.2 Výsledky výzkumu.....	24
7 Závěr.....	48
 Použitá literatura a prameny	
 Přílohy	
 Anotace bakalářské práce	

Úvod

Zahájení povinné školní docházky je pro dítě a jeho rodinu velkou a očekávanou chvílí v jejich životě. Většina dětí se na příchod do školy těší. Začíná pro ně období, kdy přijímají novou zodpovědnost, stávají se samostatnější. Musí se také adaptovat na nové prostředí školy, zapojit se do kolektivu nových kamarádů. Nastává období, kdy jsou na děti kladeny stále větší a větší nároky, se kterými se musí umět vyrovnat. Je proto důležité, aby už v předškolním věku byly děti na tento „den“ postupně připravovány.

Aktuálním tématem dnešní doby je odklad povinné školní docházky. Dříve bylo rozhodnutí o školní zralosti dětí a jejich vstupu do školy zejména v rukou pedagogů a pediatrů. Dnes o tom, kdy dítě nastoupí do školy, rozhodují z velké části rodiče.

Tématem připravenosti dětí na vstup do školy a jejich sociálními dovednostmi, jsem se proto zabývala i v závěrečné bakalářské práci.

Hlavními důvody odkladů povinné školní docházky jsou nejčastěji nedostatečná jazyková připravenost a sociální nevyzrálost. V Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání (2004) jsou velmi dobře formulovány základní principy předškolní výchovy s ohledem na specifika dětí předškolního věku a jejich individualitu. V mé práci jsem se proto zabývala otázkou, zda děti při vstupu do základní školy dosahují úrovně stanovené v Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání v oblasti sociálních dovedností.

Cílem mé práce je zjistit, jak hodnotí sociální zralost dětí pedagogové v prvních třídách základních škol. Dílčím cílem je získaná data vyhodnotit a navrhnout opatření a doporučení pro praxi mateřských škol.

Práce obsahuje dvě části – teoretickou a praktickou. Teoretická část je dále členěna na pět kapitol. V první kapitole se zabývám vymezením pojmů: předškolní věk a sociální dovednost. Druhá kapitola se zabývá školní zralostí a školní připraveností. Vývoj dítěte předškolního věku a rozvoj jeho socializace popisují ve třetí kapitole. Ve čtvrté kapitole jsem se zaměřila na sociální dovednosti z pohledu Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání (2004). Poslední část se zabývá adaptačními problémy při vstupu do základní školy, které vyplývají z nedostatečné sociální zralosti. Praktická část zkoumá

názory pedagogů základních škol na sociální dovednosti dětí při vstupu do základní školy. Všechny výsledky jsou zpracovány do tabulek a doplněny o doporučení pro praxi mateřských vycházejících z Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání (2004)

I. Teoretická část

1 Vymezení pojmů

Předškolní věk

„Předškolní období trvá od 3 do 6-7 let. Konec této fáze není určen jen fyzickým věkem, ale především sociálně, nástupem do školy“ (Vágnerová, 2005, s. 173)

Předškolní věk je charakteristický dětskou představivostí, která mu pomáhá v poznávání světa, fantazijním zpracováním informací, a intuitivním uvažováním. Myšlení předškolního dítěte se vyznačuje egocentrismem, ulpíváním na zřejmých znacích a magičností. Dítě interpretuje realitu tak, aby pro ně byla srozumitelná a přijatelná. Občas si musí vypomoci zkreslením nebo vyloučením některých informací. Úroveň myšlení ovlivňuje i způsob verbálního vyjadřování, které si dítě rozvíjí především v komunikaci s dospělými nebo staršími dětmi. Důležité je pro dítě předškolního věku i neverbální vyjadřování. Významnou neverbální funkcí je kresba. Rozvíjí se postupně od fantazijního způsobu zpracování tématu k jeho realistickému znázornění. Svůj význam má hra, která dítěti umožňuje chovat se podle svých představ, přizpůsobit si realitu svým potřebám. Při hře si také osvojuje budoucí sociální role. Postupně se u dítěte rozvíjí porozumění prostoru, času a počtu. V předškolním věku se dítě učí porozumět svým emocím a také citovým projevům jiných lidí. (Vágnerová, M., 2005)

Sociální dovednost

Dovednost je soubor vrozených vnitřních předpokladů, které se vztahují k určité činnosti nebo aktivitě. A učením se nadále rozvíjejí a zdokonalují.

“Sociální dovednosti jsou vázány na mezilidské vztahy. Na základě dispozic se ve vztazích rozvíjejí a stabilizují. Jde o dovednosti, které podmiňují to, čemu v souhrnu říkáme sociální kompetence či sociální způsobilost. Sociální dovednosti se rozvíjejí na základě tzv. sociability. Sociabilita bývá chápána jako družnost, schopnost vytvářet a udržovat mezosobní vztahy.“ (Řezáč, J., 1998, s 65)

Sociální dovednosti dělí Řezáč (1998) takto:

- interakční dovednosti - dovednost podněcovat, navazovat, prohlubovat a ovlivňovat vztahy mezi lidmi
- percepční dovednosti - dovednost vnímat, hodnotit a posuzovat vnitřní a vnější realitu
- komunikační dovednosti – dovednost vyjadřovat své pocity, názory a postoje, přijímat a zpracovávat podněty z okolí organizační dovednosti – dovednost ovlivňovat a řídit činnosti, aktivity a sociální kontakty
- behaviorální dovednosti – dovednost projevit emoce, tak aby expresivní složka výrazu (mimika) odpovídaly skutečnému prožívání

Rozvojem sociálních dovedností se vytváří podmínky, které umožní člověku začlenit se do společnosti a usnadnit mu jeho seberealizaci v životě.

2 Školní zralost, školní připravenost

2.1 Školní zralost

Školní zralost je spojení biologické, rozumové, citové a sociální zralosti organismu dítěte, která je výsledkem součinnosti centrálního nervového systému se stimulačními faktory prostředí. Školní zralost dítěte je stav, který je:

- výsledkem úspěšně dokončeného vývoje předškolního věku,
- charakterizován přiměřenými psychickými a fyzickými dispozicemi, které jsou nutné pro požadovaný výkon ve škole, doprovázen pocitem štěstí dítěte
- je předpokladem pro úspěšný školní výkon a sociální začlenění. (Langmeier, Krejčířová, 2006)

Zahájení školní docházky je mimořádnou událostí v životě dítěte a jeho rodiny. Děti nastupující do školy se mohou lišit více či méně v tělesné vyspělosti, kognitivní zralosti. Nároky školní výuky na děti jsou přitom podobné, s nepříliš velkými ohledy na jejich předpoklady, na různý věk a na podmínky, které jim poskytuje rodinné zázemí. Které oblasti jsou tedy důležité při posuzování školní zralosti?

- somatický (tělesný) vývoj a zdravotní stav
- vyspělost kognitivních (poznávacích) funkcí
- úroveň práceschopnosti (pracovní předpoklady a návyky)
- emocionálně – sociální zralost osobnosti

Posouzení **tělesného vývoje a zdravotního stavu** dítěte je v kompetenci lékaře. Tělesná vyspělost (váha a výška) není prvořadým indikátorem zralosti, ale je třeba ji brát v úvahu. Drobnější tělesná stavba dítěte může způsobovat větší unavitelnost nebo nízkou odolnost vůči psychické zátěži. Může být také problémem při začlenění dítěte do kolektivu, většinou tam, kde jsou spolužáci starší nebo fyzicky vyspělejší. Důkladně by mělo být zvažováno zahájení povinné školní docházky u dětí s výraznějšími rizikovými faktory

v průběhu gravidity, porodu nebo v poporodní fázi. U těchto se objevují problémy ve vývoji motoriky a řeči, což může projevovat poruchami pozornosti aktivity a následně i poruchami učení. Stejná pečlivost by měla být věnována i posuzování důsledků smyslových, tělesných vad a chronických onemocnění na psychický vývoj a stav dítěte. Pro zvládnutí trivie (čtení, psaní počítání) je u dítěte důležitá úroveň rozumových schopností a rovnoměrný vývoj jednotlivých oblastí. Do skupiny **kognitivních dispozi**c patří: vizuomotorika, grafomotorika; řeč; sluchové a zrakové vnímání; vnímání prostoru a času a základní matematické představy. V předškolním věku je úroveň grafomotoriky a vizuomotoriky jedním z důležitých kritérií pro posuzování školní zralosti. Na grafomotoriku má vliv mentální vyspělost dítěte, jeho prostorové a zrakové vnímání, lateralita, paměť, pozornost a úroveň jemné a hrubé motoriky. Všechny grafomotorické schopnosti významně ovlivní psaní dítěte ve škole. Nejlépe se tyto schopnosti dají rozpoznat na dětské kresbě. Objevují se zde grafomotorické prvky a tvary, které jsou pro daný vývojový stupeň typické. Jejich náročnost a různorodost přibývá s věkem dítěte. Kromě obsahu si všímáme také formálního provedení: vedení čáry, její plynulost a návaznost, tlaku na podložku, držení těla, držení psacího náčiní, postavení ruky při kreslení. Vizuomotorika (koordinace ruky a oka) má vliv na běžné činnosti a sebeobsahu dítěte, také na psaní a kreslení. Dítě by také při nástupu do základní školy mělo mít vyhraněnou lateralitu oka a ruky. Na řeč a komunikační schopnosti dítěte jsou kladeny v základní škole poměrně vysoké nároky. Proto je při nástupu do školy důležitý dobře rozvinutý sluch a věku přiměřeně rozvinutá řeč. Jejím prostřednictvím dítě sděluje, to co si myslí. A zároveň potřebuje dobře slyšet a rozumět, aby chápalo, to co se po něm vyžaduje. Řeč je také důležitá pro soužití a postavení dítěte v kolektivu. Děti s nedokonalým nebo opožděným vývojem řeči mohou mít obtíže se čtením a psáním a častěji se u nich vyskytují specifické vývojové poruchy učení, například dyslexie, dysgrafie, dysortografie, dyskalkulie. Předpokladem pro zvládnutí čtení a psaní písmen a číslic je dobré zrakové vnímání. Předškolní dítě by mělo umět pojmenovat základní barvy, rozlišit základní geometrické tvary. Všechny tyto schopnosti se spolupodílejí na vytváření matematických představ, vnímání prostoru a času, které jsou také důležité při posuzování školní zralosti dítěte a promítají se do jeho školních dovedností. Aby dítě dokázalo ve škole plně využít své kognitivní schopnosti a dovedností, potřebuje mít zájem o učení a chuť poznávat vše nové. **Práceschopnost** dítěte je závislá hlavně na vyzrálosti centrálního nervového systému, se zralostí jeho osobnosti a na jeho výchově. U školáka se předpokládá určitá samostatnost

a koncentrace pozornosti při plnění daného úkolu nebo činnosti. Na dítě jsou kladeny velké nároky v **oblasti emocionální a sociální** při vstupu do základní školy. Očekává se jeho dostatečná míra emocionální stálosti, zvládnání emocí a určitá odolnost vůči frustraci. Mělo by se umět adaptovat na nové prostředí, odloučit se od rodiny a být aktivní bez její opory, respektovat cizí autoritu. Důležité pro dítě umět se zapojit se nového kolektivu vrstevníků, komunikovat s nimi, respektovat je, spolupracovat s nimi, ale zároveň umět dát najevo svoje potřeby. (Bednářová, J., Šmardová, V., 2010)

2.2 Školní připravenost

*„Kromě pojmu školní zralost začala zejména pedagogická veřejnost používat termín **školní připravenost**. Ta v podstatě zahrnuje kompetence v oblasti kognitivní, emocionálně – sociální, pracovní a somatické, které dítě nabývá a rozvíjí učním, sociální zkušeností (zejména v MŠ). Uvedené kompetence jsou podrobněji zpracovány v Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání. Goleman (1997) v knize *Emoční inteligence* uvádí, že připravenost dítěte pro školní docházku závisí na nejzákladnější ze všech znalostí – na znalosti, jak se učit; vyjmenovává sedm nejdůležitějších aspektů této schopnosti:*

1. *Sebevědomí. Dítě by mělo mít pocit, že plně kontroluje a dokáže zvládnout svoje pohyby, chování i okolní svět. Mělo by být přesvědčeno, že když se do něčeho pustí, setká se jeho snaha s úspěchem a dospělí mu v případě potřeby pomohou.*
2. *Zvědavost. Pocit, že je dobré a zajímavé dovídat se nové věci a že učení je příjemné.*
3. *Schopnost jednat s určitým cílem. Přání a schopnost ovlivňovat dění a jednat vytrvale. To souvisí s uvědomováním si vlastních schopností.*
4. *Sebeovládání. Schopnost přizpůsobovat a ovládat vlastní chování způsobem odpovídajícím věku; smysl pro vnitřní sebekontrolu.*
5. *Schopnost pracovat s ostatními. Tato schopnost je postavena na tom, jak dítě dokáže být chápáno ostatními a zároveň ostatním rozumět.*

6. *Schopnost komunikovat. Přání a schopnost si prostřednictvím slov vyměňovat myšlenky, pocity a představy. Tato vlastnost úzce souvisí s důvěrou dítěte v lidi kolem sebe a s příjemnými pocity plynoucími z činnosti sdílené s ostatními dětmi nebo s dospělými.*
7. *Schopnost spolupracovat a nalézt při společné činnosti rovnováhu mezi vlastními potřebami a potřebami ostatních.“ (Bednářová, J., Šmardová, V. 2010, s. 2)*

3 Vývoj dítěte v předškolním věku

3.1 Etapy socializace dítěte předškolního věku

Socializace je celoživotní proces, v průběhu kterého si člověk osvojuje specificky lidské formy chování a jednání, jazyk, poznatky, hodnoty, kulturu a začleňuje se tak do společnosti. Realizuje se hlavně sociálním učením, sociální komunikací a interakcí. Sociální stimulace uspokojuje základní potřeby dítěte. Socializace se odehrává především v rodině, ve skupině vrstevníků a přátel, ve škole, prostřednictvím masmédií.

Dítě tříleté až čtyřleté

V tomto období nastupuje většina dětí do mateřské školy a dostává se tak do většího kontaktu se svými vrstevníky. Dítě je přátelské vůči ostatním, často se směje. Začíná přirozeně hrát s ostatními dětmi – kooperativně. Zpočátku se ke hře přidává velmi váhavě. Má své oblíbené hračky a věci, o které se nerado dělí, ale už je to pro něj přijatelnější představa. Někdy se chová vůči ostatním dětem majetnický a vytrhává jim hračky z rukou, dohaduje se s nimi. Své spory by se děti měly učit řešit samy bez zásahu dospělého, pokud nedochází k fyzickému napadání. Při hře využívá fantazii a představivost, hra je symbolická. Často si mluví samo pro sebe. Při hraní se mu líbí různé převleky a kostýmy, které se vztahují k běžným pracovním činnostem dospělých. Ve hrách se začíná vymezovat role obou pohlaví. Dítě dává najevo náklonnost k mladším dětem a má soucit k dětem, kterým se stalo něco nepříjemného. Vydrží udržet pozornost až deset minut, neruší ostatní děti, ale zlobí se, pokud ho někdo vyruší. Oblíbenou frází v této době je „já taky“-chce se zúčastňovat všech aktivit, které se kolem dějí. Na dítě má do určité míry i vliv učitelka v mateřské škole, jsou velmi citlivé na její pochvalu i na její výtky. (Allen, Marotz, 2002)

Dítě čtyřleté až pětileté

Čtyřleté dítě hýří energií, nápady a ani na chvíli se nezastaví. Je přátelské a společenské. Rychle a nepředvídatelně se u něj střídají nálady a popadají ho záchvaty vzteku kvůli maličkostem. Trucuje, když je vynecháno z aktivit, na kterých se chce podílet.

V kolektivu s dětmi spolupracuje, ale někdy dokáže být sobecké, žaluje, posmívá se ostatním dětem, aby je tak vyřadilo ze hry. Dokáže spolupracovat s dospělým, napodobuje ho, pomáhá. Je hrdé na své úspěchy a touží po chvále dospělých. Je zodpovědnější, citlivější, méně netrpělivé. Čtyřleté dítě už obvykle zná pravidla slušného chování, ale často na ně zapomíná a musí se mu připomínat. Má velmi živou představivost, vymýšlí si. Uzavírá přátelství s dětmi. V tomto období začíná mít „nejlepší“ kamarády. (Allen, Marotz, 2002)

Dítě pětileté až šestileté

Pětileté dítě se zajímá o vše, co se kolem děje. Umí se lépe ovládat, jak po stránce tělesné, tak emoční. Dítě je přátelské, společenské, vzrůstá u něj sebevědomí. Neustále cvičí své dovednosti a zdokonaluje se. Rádo se kamarádí. Většinou uzavírá velké přátelství s jedním až dvěma dětmi. Hraje si kooperativně s ostatními dětmi, dělí se o hračky. Má spoustu nápadů, čím společné hry obohatit. Vůči mladším dětem a sourozencům se chová ochranně. Pokud ale mladší sourozenec vyžaduje větší pozornost a péči dospělých, těžko se s tím srovnává. V rodičích a učiteli mateřské školy vidí autoritu, zodpovědně plní svěřené úkoly a pomáhá. Chlubí se svými úspěchy. I dále potřebuje povzbuzování dospělých, ale už si o to neříká tak zjevně, jako dříve a nepřijímá to tak otevřeně. Stává se na rodině méně závislé. Rádo baví a rozesmává společnost kolem sebe. (Allen, Marotz, 2002)

3.2 Faktory ovlivňující socializaci dítěte

Vytváření osobnosti člověka začíná jeho narozením. Rané dětství je obecně akceptováno jako nejdůležitější období v životě, kdy dochází k dynamickému a intenzivnímu vývoji po stránce fyzické a psychické. Rozlišujeme dva druhy činitelů (faktorů), které ovlivňují vývoj a socializační proces dítěte; vnitřní a vnější faktory.

Vnitřní faktory

Vnitřní faktory zahrnují individuální zděděné neuropsychické a biologické základy organismu:

- dědičnost – vlohy získané od rodičů
- nervová soustava – ovlivňuje inteligenci a temperament
- endokrinní soustava – hormony řídí funkce jednotlivých orgánů a emoce
- tělesná konstituce – ovlivňuje vývoj individuálních vlastností, například sebepojetí, sociabilitu, emoční stabilitu

Vnější faktory

Obecně můžeme vnější faktory označit jako prostředí, ve kterém dítě žije a vyrůstá a formuje se jeho osobnost. Rodina zajišťuje primární socializaci dítěte a intenzitou citových vztahů a všech ostatních aspektů jako je sociální původ rodiny, etnická nebo náboženská příslušnost utváří jedinečnou osobnost dítěte. Ve druhé etapě se dítě snaží osamostatnit, najít si svoje místo v síti sociálních vztahů a vytváří se tak základ jeho vlastností a hodnot. V tomto období dítě zpravidla vstupuje do mateřské školy následně pak do základní školy, která přirozeně rozšiřuje socializační a výchovné působení. Dítě získává nové zkušenosti a dostává se do skupiny vrstevníků, která je stejně mentálně vyspělá, věkově homogenní, se společnými zájmy. (Dostál, Opravilová, 1985)

4 Sociální dovednosti dětí podle Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání

Vědomosti, dovednosti, schopnosti, postoje a hodnoty, které jsou důležité pro rozvoj každého jedince, jsou v Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání (2004) koncipovány jako **klíčové kompetence**. Patří k nim kompetence k učení, kompetence k řešení problémů, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální a kompetence činnostní a občanské.

„Úroveň kompetencí, obecně dosažitelná předškolním dítětem, vyjadřuje očekávaný vzdělávací přínos předškolního vzdělávání, tedy to, čím může mateřská škola přispět k výbavě dítěte pro celoživotní učení dříve, než dítě zahájí povinné školní vzdělávání. Soubor klíčových kompetencí je ve svém celku ideálem, k němuž většina dětí nedospěje a dospět nemůže. To ani není smyslem jejich formulování. Soubor klíčových kompetencí nabízí pedagogům poměrně jasnou představu, kam směřovat, oč usilovat.“ (Smolíková, K., 2004, s. 14)

„I když je vzdělávací obsah v RVP PV členěn do několika vzdělávacích oblastí, je zachováno integrované pojetí respektující přirozenou celistvost osobnosti dítěte i jeho postupné začleňování do životního a sociálního prostředí. Jednotlivé oblasti, resp. obsahy, se vzájemně prolínají, prostupují, ovlivňují a podmiňují a ukazují tak na neustálou přítomnost všech oblastí.“ (Smolíková, K., 2004, s. 24)

Rozvojem sociálních dovedností se nejvíce zabývají tři oblasti: Dítě a ten druhý, Dítě a společnost a Dítě a svět.

Dítě a ten druhý

„Záměrem vzdělávacího úsilí pedagoga v interpersonální oblasti je podporovat utváření vztahů dítěte k jinému dítěti či dospělému, posilovat, kultivovat a obohacovat jejich vzájemnou komunikaci a zajišťovat pohodu těchto vztahů.“ (Smolíková, K., 2004, str. 24)

Dítě na konci předškolního období zpravidla dokáže:

- Navazovat kontakt s dospělým, kterému je svěřeno do péče, komunikovat s ním, respektovat ho.

- Navazovat a udržovat dětská přátelství.
- Uvědomovat si svá práva ve vztahu k druhému, stejná práva přiznávat druhým, respektovat je, odmítnout komunikaci, která je mu nepříjemná.
- Chápat, že všichni lidé mají stejnou hodnotu, přestože je každý jiný.
- Vnímat, co si druhý přeje, co potřebuje.
- Chovat se obezřetně při kontaktu s neznámými lidmi, bránit se projevům násilí a ubližování, umět požádat o pomoc.

Dítě a společnost

„Záměrem vzdělávacího úsilí pedagoga v oblasti sociálně kulturní je uvést dítě do společenství ostatních lidí a do pravidel soužití s ostatními, uvést je do světa materiálních i duchovních hodnot, do světa kultury a umění, pomoci dítěti osvojit si potřebné dovednosti, návyky i postoje a umožnit mu aktivně se podílet na utváření společenské pohody ve svém sociálním prostředí.“ (Smolíková, K., 2004, str. 26)

Dítě na konci předškolního období zpravidla dokáže:

- Adaptovat se na život ve škole, aktivně zvládat požadavky školního prostředí, podílet se na vytváření pohodového prostředí.
- Pochopit, že každý má ve společnosti svou roli, kterou je potřeba respektovat.
- Vytvořit si představu o pravidlech chování a společenských normách a podle nich se chovat.
- Zařadit se mezi své vrstevníky, respektovat jejich rozdílné vlastnosti, schopnosti a dovednosti.
- Chovat se a jednat na základě vlastních pohnutek a zároveň s ohledem na druhé, porozumět neverbálním projevům citových prožitků a nálad druhých.
- Zacházet šetrně s vlastními i cizími věcmi.

- Vnímat umělecké a kulturní podněty, hodnotit své zážitky

Dítě a svět

„Záměrem vzdělávacího úsilí pedagoga v environmentální oblasti je založit u dítěte elementární podvědomí o okolním světě a jeho dění, o vlivu člověka na životní prostředí – počínaje nejbližším okolím a konče globálními problémy celosvětového dosahu – a vytvořit elementární základy pro otevřený a odpovědný postoj dítěte (člověka) k životnímu prostředí.“

(Smolíková, K., 2004, str. 29)

Dítě na konci předškolního období zpravidla dokáže:

- Orientovat se bezpečně ve známém prostředí, uvědomovat si nebezpečí, se kterým se může ve svém okolí potkat, vědět, jak se chránit.
- Mít povědomí o širším společenském, věcném, přírodním, kulturním a technickém prostředí světa.
- Pomáhat pečovat o okolní prostředí, uvědomovat si, že vlastním chováním ovlivňuje vlastní zdraví i okolní prostředí.

Všechny výstupy těchto tří oblastí jsou pro dítě prakticky využitelné. Jaké úrovně při jejich osvojování dosáhlo, se ukáže už při vstupu do základní školy. Proto se v dnešní době klade velká míra důležitosti sociální zralosti dítěte. Dítě, které je sociálně vyzrálé nemá problém adaptovat se na nové prostředí, zvládá nároky na něj kladené, umí pracovat samostatně. Bez větších problémů se zapojuje do nového kolektivu a respektuje autoritu dospělého.

5 Adaptační potíže při zahájení povinné školní docházky

Každý člověk se v průběhu svého života setkává se změnami, na které musí reagovat. Proces adaptace – přizpůsobení organismu požadavkům prostředí- ho doprovází celý život. Dobrá adaptace poskytuje pocit uspokojení a sebedůvěry v novém prostředí a nových situacích. Člověk je schopen zvládat překážky, které se mohou objevit a vytváří se u něj pocit psychologického bezpečí.

V životě dítěte přichází období prvních velkých změn vstupem do základní školy. Při vstupu do školy jsou na dítě kladeny zvýšené nároky. Musí se adaptovat na nový režim dne, začlenit se do nového kolektivu. Jsou kladeny větší požadavky na jeho disciplínu a jeho výkony. (Kusák, Dařilek, 2001)

S nástupem do základní školy se u dítěte s nedostatečně rozvinutými sociálními dovednostmi může objevit separační úzkost, školní fobie, úzkostnost, deprese nebo agresivita.

Separční úzkost

*„U některých dětí je vývoj separace zpomalen a ještě na počátku školní docházky trvá silná **separační úzkost**. Projevuje tehdy, když dítě má vejít do školy a opustit matku. Separční úzkost se projevuje též somatickými příznaky: dítě omítá jít do školy, má poruchy spánku, někdy může prožívat strach ze smrti, úrazu apod. Pokud rodiče své dítě příliš ochraňují a nechávají je doma, úzkost se zesiluje a objevuje se tendence k somatizaci.“* (Zelinková, O., 2007, s. 128).

Záškoláctví

Tato porucha chování vzniká jako důsledek negativní výchovy a narušeného rodinného prostředí, například nedostatečná péče nebo nedostatečný dohled ze strany rodičů. Dítě pak nemá dostatečný smysl pro zodpovědnost a málo akceptuje autoritu dospělého. Bez vědomí dospělého opouští školu, nedostavuje se do školy nebo se neustále opoždíje při příchodu do školy. Ve výjimečných případech je dítě rodiči naváděno, aby do školy nechodilo. K těmto situacím se často připojují i nepřiměřené požadavky školního prostředí,

kteřé dítě neumí zvládat, protože mu chybí schopnosti, návyky a dovednosti. Záškoláctví se stává přirozeným důsledkem frustrujících situací domova a školy. Záškoláctví většinou doprovází lhaní nebo podvody ze strany dítěte. Postupem času se tyto jevy stávají návykovými a propracovanými. (Kusák, Dařilek, 2001)

Školní fobie

Odlišnost záškoláctví a školní fobie spočívá v tom, že dítě do školy jít chce, ale nemůže. Dítě není schopno se adaptovat na nové prostředí školy. Při odchodu z domova zažívá pocity strachu a úzkosti. Primárním problémem je nadměrná péče a starostlivost o dítě v rodině. Dítě je nadměrně závislé na rodičích a není schopné si samo rozšiřovat svůj sociální prostor a obejít se bez emocionální podpory rodiny. Fobii provází řada neurotických symptomů, jako je například bolest hlavy nebo bolest břicha (Kusák, Dařilek, 2001)

Úzkostnost

Úzkostnost – antioxizita je povahovým rysem. Je dána geneticky a je propojena s kvalitou a odolností nervového systému. Úzkostné dítě očekává jen samé nepřijemnosti, neúspěchy a selhání. Aby zvýšilo svůj pocit jistoty, je velmi silně fixováno na rodinu a setrvává ve svých zaběhnutých stereotypech. Úzkostnost je často spojena s neurotickými a somatickými projevy, aby se eliminovalo vnitřní napětí. Dítě trpí poruchou jídla, spánku, nočním pomočováním. Kouše si nehty nebo trhá vlasy. Může být unavené, ospalé a celkově slabé. Z psychické stránky je dítě nesoustředěné a obtížně si zapamatovává pojmy a informace. Je stydlivé a nejisté při kontaktu s jinými lidmi. (Zelinková, 2007)

Deprese

Deprese se v převážné části objevují u dětí, které si prošly silným traumatickým zážitkem, například ztrátou blízké osoby. Ve školním prostředí trpí depresemi až 40% dětí s poruchami učení. Reagují tak na opakované školní selhání a velkou kritiku okolí. Dítě trpí nepřiměřeným pocitem viny, je apatické, unavené a nesoustředěné. (Zelinková, 2007)

Agrese

Agresi můžeme charakterizovat jako destruktivní chování, které se zaměřuje na fyzické nebo psychické poškození jiného člověka. Takovéto chování má negativní vliv na interpersonální vztahy, socializaci a vývoj osobnosti. U dětí může agrese pramenit z rodinného prostředí. Dítě může vyrůstat v agresivním prostředí, kde rodiče používají tělesné tresty, zákazy a příkazy. Rodiče sami agresi řeší své problémy a dítě se nepřímo učí používat agresivní chování. Agresivní chování můžeme vidět i u dětí často nemocných. Rodiče jsou při jejich výchově tolerantnější a mohou tak nepřímo podněcovat jejich agresivitu. Ve školním prostředí se pak agrese může projevovat, ale také vznikat. Dítě není schopné se vyrovnat s novými a obtížnými požadavky. Úzkost nebo strach tak může přerůst v agresi. Dítě může používat agresi i k ovládnutí sociální skupiny a získá tak takovou pozici, která mu umožňuje stát v čele a rozhodovat. (Kusák, Dařílek, 2001)

Všechny tyto adaptační potíže, vznikají z velké míry působením vnějších faktorů, které působí na dítě. Mohou se objevit při zahájení povinné školní docházky. Lze je odstranit individuálním přístupem pedagoga k dítěti a spoluprací pedagoga a rodičů a dítěte. Ve složitějších případech je možné vyhledat pomoc psychologa nebo psychiatra.

II. Empirická část

6 Cíl výzkumné části

V teoretické části jsem se zabývala sociálními dovednostmi dětí předškolního věku, které jsou důležité při adaptaci dětí při vstupu do první třídy základní školy a jejich dalším kvalitním uplatněním v životě a ve společnosti. Cílem empirické části je zjistit, jak hodnotí sociální zralost dětí pedagogové v prvních třídách základních škol. Dílčím cílem je získaná data vyhodnotit a navrhnout opatření a doporučení pro praxi mateřských škol.

6.1 Metody výzkumu

K zjištění dosažené úrovně sociálních dovedností dětí v prvních třídách základních škol, je zvolena metoda pozorování. Údaje zaznamenávali pedagogové prvních tříd základních škol do záznamového archu, který je zpracován na základě Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání (2004) a knihy Školní zralost (Bednářová, Šmardová, 2010) -viz příloha 1

Záznamový arch je vytvořen ze dvaceti čtyř otázek a sleduje úroveň sociálních dovedností dětí při vstupu do základní školy. Podrobněji se zaměřuje na sociální dovednosti: adaptace na nové prostředí; komunikace, spolupráce a respektování dospělého; spolupráce a komunikace s ostatními dětmi. Hodnocení nejsou vyvozena z jednorázové zkušenosti, ale z dlouhodobého sledování dětí pedagogy základních škol.

Úroveň jednotlivých sociálních dovedností dětí je hodnocena: nezvládá, zvládá s dopomocí, zvládá samostatně.

Nezvládá: popisované chování nebo činnost dítě nezvládá ani s pomocí dospělého

Zvládá s dopomocí: dítě potřebuje větší podporu při uplatnění daného chování nebo vysvětlení dospělého při daných činnostech

Zvládá samostatně: popisované chování je běžnou dovedností dítěte, popisované činnosti plní po jednoduchém vysvětlení

Předmětem zkoumání

Předmětem zkoumání jsou děti prvních tříd ze třech základních škol ve Zlínském kraji. Ve vzorku se objevují i děti s odkladem povinné školní docházky. Celkový počet pozorovaných dětí je padesát šest. Z toho osm dětí má odklad povinné školní docházky. Četnost zaznamenaných odpovědí je vyjádřena procenty a pro přehlednost uvedena v tabulce.

Výzkumná otázka

Dosahují děti při vstupu do základní školy v oblasti sociálních dovedností úroveň stanovené v Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání?

6.2 Výsledky výzkumu

1. Adaptuje se na nové prostředí základní školy.

	N	%
nezvládá	1	2%
zvládá s dopomocí	13	27%
zvládá samostatně	34	71%
celkem	48	100%

Děti s odkladem povinné školní docházky

	N	%
nezvládá	0	0%
zvládá s dopomocí	3	37,5%
zvládá samostatně	5	62,5%
celkem	8	100%

Komentář:

71 % dětí je z pohledu pedagogů základních škol připraveno na vstup do základní školy a zvládá změnu prostředí. 27% potřebuje při vstupu do základní školy podporu dospělého. Jen 2% dětí nejsou připravena na změnu školního prostředí. U dětí s odkladem povinné školní docházky se dobře adaptuje 62,5% podporu dospělého potřebuje 37,5%.

Doporučení pro praxi mateřských škol

Vytvářet dostatek aktivit, činností a her, na jejichž realizaci a vytváření pravidel se podílejí samy děti. Nezvýhodňovat některé děti ve skupině. Při řešení konfliktu mezi dětmi znát příčinu a dát dětem možnost k nápravě. Podporovat u dětí vlastní myšlení a úsudek. Pedagog by měl být pro děti vzorem v chování a v dodržování pravidel.

2. Umí se odloučit od rodičů a být aktivní i bez jejich podpory

	N	%
nezvládá	1	2%
zvládá s dopomocí	8	17%
zvládá samostatně	39	81%
celkem	48	100%

Děti s odkladem povinné školní docházky

	N	%
nezvládá	0	0%
zvládá s dopomocí	2	25%
zvládá samostatně	6	75%
celkem	8	100%

Komentář:

81% dětí zvládá z pohledu pedagogů základních škol odloučení od rodičů. 17% dětí vyžaduje při odloučení podporu dospělého a 2% dětí nezvládají odloučení od rodičů. 75% dětí s odkladem povinné školní docházky je aktivní i bez podpory rodičů a 25% dětí potřebuje při odloučení podporu dospělého.

Doporučení pro praxi mateřských škol

Vytvářet vstřícné a laskavé prostředí bez stresu napětí a nejistoty. Vytvářet dětem dostatek možností projevit své city a prožitky a hovořit o nich. Vytvářet aktivity přiměřené schopnostem dítěte s viditelným výsledkem, kde může být dítě úspěšné. Pedagog by měl být pro děti vzorem, být sám ohleduplný a tolerantní ke svému okolí.

3. Zapojuje se do činností ve třídě

	N	%
nezvládá	0	0%
zvládá s dopomocí	21	44%
zvládá samostatně	27	56%
celkem	48	100%

Děti s odkladem povinné školní docházky:

	N	%
nezvládá	0	0%
zvládá s dopomocí	3	37,5%
zvládá samostatně	5	62,5%
celkem	8	100%

Komentář:

56% dětí se z pohledu pedagogů základních škol samostatně zapojuje do činností ve třídě. 44% dětí vyžaduje podporu pedagoga nebo jiného dospělého. U dětí s odkladem povinné školní docházky se samostatně zapojuje 62,5% dětí a 37,5% vyžaduje podporu pedagoga.

Doporučení pro praxi mateřských škol

Vytvářet prostředí a aktivity, které umožňují spolupracovat a komunikovat s druhým. Jednoznačně formulovat pravidla chování ve vztahu k druhému, podporovat dětská přátelství.

4. Spolupracuje s ostatními dětmi, umí se s nimi dohodnout, přizpůsobuje se názorům a rozhodnutím

	N	%
nezvládá	4	8%
zvládá s dopomocí	19	40%
zvládá samostatně	25	52%
celkem	48	100%

Děti s odkladem povinné školní docházky:

	N	%
nezvládá	1	12,5%
zvládá s dopomocí	3	37,5%
zvládá samostatně	4	50%
celkem	8	100%

Komentář:

Z pohledu pedagogů základních škol 52% dětí zcela samostatně spolupracuje s ostatními dětmi. 40% dětí potřebuje podporu dospělého a 4% dětí s ostatními dětmi nespolupracuje ani s podporou dospělého. U dětí s odkladem povinné školní docházky samostatně spolupracuje s ostatními dětmi 50%. 37,5% dětí potřebuje pomoc dospělého a 1% dětí se do společné práce nezapojuje vůbec.

Doporučení pro praxi mateřských škol

Umožnit dětem podílet se na vytváření pravidel ve skupině, dodržovat je společně i s pedagogem. Chovat se zdvořile a ohleduplně k ostatním dětem i dospělým. Umožnit dětem setkávání s pozitivními vzory chování v každodenním životě.

5. Aktivně komunikuje s dětmi při společných činnostech

	N	%
nezvládá	1	2%
zvládá s dopomocí	20	42%
zvládá samostatně	27	56%
celkem	48	100%

Děti s odkladem povinné školní docházky

	N	%
nezvládá	0	0%
zvládá s dopomocí	4	50%
zvládá samostatně	4	50%
celkem	8	100%

Komentář:

56% dětí z pohledu pedagogů základních škol samo komunikuje s ostatními dětmi. 56% dětí potřebuje podporu dospělého a 1% dětí s ostatními dětmi aktivně nekomunikuje. 50% dětí s odkladem povinné školní docházky komunikuje s ostatními dětmi samostatně a 50% dětí potřebuje podporu dospělého.

Doporučení pro praxi mateřských škol

Vytvářet prostředí a aktivity, které děti podporují ve vzájemné komunikaci. Učit děti porozumět komunikaci verbální i neverbální. Projevovat své prožitky a prosazovat svá přání s ohledem na druhé.

6. Individuálně komunikuje s ostatními dětmi

	N	%
nezvládá	1	2%
zvládá s dopomocí	24	50%
zvládá samostatně	23	48%
celkem	48	100%

Děti s odkladem povinné školní docházky

	N	%
nezvládá	1	12,5%
zvládá s dopomocí	3	37,5%
zvládá samostatně	4	50%
celkem	8	100%

Komentář:

48% dětí z pohledu pedagogů základních škol individuálně komunikuje s ostatními dětmi. 50% dětí potřebuje podporu dospělého a 2% nejsou schopna samostatné individuální komunikace. 50% dětí s odkladem povinné školní docházky je schopno samostatné individuální komunikace. 37,5% dětí vyžaduje při individuální komunikaci podporu dospělého a 12,5% dětí není schopno samo komunikovat s ostatními dětmi.

Doporučení pro praxi mateřských škol

Vytvořit nestresující přátelské prostředí. Motivovat děti k sebevyjádření a sebeuplatnění. Podporovat u dítěte samostatný slovní projev, vyjadřování svých pocitů a myšlenek. Pedagog by měl být pro děti sám jazykovým vzorem.

7. Nebojí se požádat děti o radu a pomoc

	N	%
nezvládá	2	4%
zvládá s dopomocí	30	63%
zvládá samostatně	16	33%
celkem	48	100%

Děti s odkladem povinné školní docházky

	N	%
nezvládá	0	0%
zvládá s dopomocí	4	50%
zvládá samostatně	4	50%
celkem	8	100%

Komentář:

Z pohledu pedagogů základních škol 33% se nebojí požádat ostatní děti o radu. 63% dětí potřebuje podporu dospělého a 4% dětí si samy o radu neumí požádat. 50% dětí s odkladem povinné školní docházky se nebojí požádat děti o radu a 50% dětí potřebuje podporu dospělého.

Doporučení pro praxi mateřských škol

Pedagog podporuje u dětí samostatnost, vytváří činnosti a aktivity zaměřené na sociální a interaktivní hry. Nabízí dětem hry a situace, kdy se učí přijímat a respektovat druhého. Vytvářet prostředí, které nabízí možnosti ke spolupráci a komunikaci s druhým.

8. Uvědomuje si, že fungování skupiny je postaveno na pravidlech soužití, podílí se na nich a respektuje je

	N	%
nezvládá	2	4%
zvládá s dopomocí	20	42%
zvládá samostatně	26	54%
celkem	48	100%

Děti s odkladem povinné školní docházky

	N	%
nezvládá	0	0%
zvládá s dopomocí	3	37,5%
zvládá samostatně	5	62,5%
celkem	8	100%

Komentář:

54% dětí z pohledu pedagogů základní škol respektuje pravidla ve třídním kolektivu. 42% dětí potřebuje podporu dospělého a 4% dětí nerespektuje pravidla kolektivu ve třídě. 62,5% dětí s odkladem povinné školní docházky respektuje pravidla v kolektivu a 37,5% vyžaduje podporu dospělého.

Doporučení pro praxi mateřských škol

Vytvářet funkční pravidla soužití, na tvorbě kterých se podílejí děti. Pedagog řeší nevhodnou komunikaci a chování mezi dětmi. Při řešení závažných problémů hledá příčinu. Neupřednostňuje ve skupině žádné děti. Vytvářet aktivity, které dětem umožní spolupracovat na jejich průběhu i výsledcích., aktivity, které podporují uvědomování si vztahů mezi lidmi. Naučit děti respektovat potřeby jiného dítěte a individuálně uplatňovat své potřeby a přání.

9. Snaží se obhajovat ve skupině děti své názory a uplatňovat svá přání

	N	%
nezvládá	8	17%
zvládá s dopomocí	22	45,5%
zvládá samostatně	18	37,5%
celkem	48	100%

Děti s odkladem povinné školní docházky

	N	%
nezvládá	2	25%
zvládá s dopomocí	3	37,5%
zvládá samostatně	3	37,5%
celkem	8	100%

Komentář:

Z pohledu pedagogů základní škol 37,5% dětí aktivně projevuje ve skupině dětí a uplatňuje své názory. 45,5% dětí vyžaduje podporu dospělého a 25% dětí se ve skupině samostatně neprojevuje. U dětí s odkladem je samostatně aktivních ve skupině 37,5% dětí. 37,5% vyžaduje podporu dospělého a 25% dětí se samostatně ve skupině ostatních dětí neprojevuje.

Doporučení pro praxi mateřských škol

Vytvářet takové prostředí a aktivity, které u dětí podporují jejich sebevědomí a samostatnost. Nabízet dětem, takové činnosti, kde prosadí své myšlenky a nápady s ohledem na individuální potřeby ostatních dětí. Podporovat samostatné vyjadřování.

10. Umí přijmout drobný neúspěch

	N	%
nezvládá	9	19%
zvládá s dopomocí	16	33%
zvládá samostatně	23	48%
celkem	48	100%

Děti s odkladem povinné školní docházky

	N	%
nezvládá	3	37,5%
zvládá s dopomocí	3	37,5%
zvládá samostatně	2	25%
celkem	8	100%

Komentář:

48% dětí z pohledu pedagogů základních škol umí přijmout svůj neúspěch. 33% dětí vyžaduje podporu dospělého a 19% dětí nezvládá svůj neúspěch. 35% dětí s odkladem povinné školní docházky se samo vyrovná se svým neúspěchem. 37,5% dětí potřebuje podporu dospělého a 37,5% dětí svůj neúspěch samo nezvládá.

Doporučení pro praxi mateřských škol

Vytvářet aktivity, kde se děti mohou s drobným neúspěchem potkat. Zaměřit se na zvládání emocí. Vybírat pro děti četbu knih nebo vyprávění příběhů, ze kterých se mohou poučit.

11. Je schopné se ze svého neúspěchu poučit

	N	%
nezvládá	12	25%
zvládá s dopomocí	18	37,5%
zvládá samostatně	18	37,5%
celkem	48	100%

Děti s odkladem povinné školní docházky

	N	%
nezvládá	5	62,5%
zvládá s dopomocí	1	12,5%
zvládá samostatně	2	25%
celkem	8	100%

Komentář:

Z pohledu pedagogů základní škol je 37,5% schopno se ze svého neúspěchu poučit. 37,5% dětí potřebuje podporu dospělého a 25% dětí není schopno vzít si poučení z neúspěchu. 25% dětí s odkladem povinné školní docházky je schopno najít poučení ve svém neúspěchu. 12,5% dětí potřebuje podporu dospělého a 62,5% dětí ve svém neúspěchu poučení nenajde.

Doporučení pro praxi mateřských škol

Pedagog by měl u dětí oceňovat snahu a úsilí, které vedlo ke splnění úkolu nebo činnosti. Vytvářet klidné a nestresující prostředí. Nestavit do popředí děti, které jsou úspěšnější. Hovořit s dětmi o jejich pocitech, učit je zvládat emoce a hodnotit jejich osobní pokroky.

12. Umí se samostatně rozhodnout

	N	%
nezvládá	8	17%
zvládá s dopomocí	15	31%
zvládá samostatně	25	52%
celkem	48	100%

Děti s odkladem povinné školní docházky

	N	%
nezvládá	1	12,5%
zvládá s dopomocí	4	50%
zvládá samostatně	3	37,5%
celkem	8	100%

Komentář:

52% dětí z pohledu pedagogů základních škol se při činnostech umí samostatně rozhodnout. 31% dětí potřebuje radu dospělého a 17% dětí se samo rozhodnout neumí. 37,5% dětí s odkladem povinné školní docházky se rozhoduje samo. 50% dětí potřebuje radu dospělého a 12,5% dětí se samo nerozhodne.

Doporučení pro praxi mateřských škol

Pedagog by měl vytvářet klidné prostředí a vhodně zasahovat do činnosti dětí. Podporovat jejich samostatnost, učit je vyjádřit své požadavky a přání. Umět jim vysvětlit důsledek jejich konání. Být pro děti přirozenou autoritou, kdy se nebudu bát si přijít o radu a pomoc ve svém rozhodování.

13. Přiměřeně reaguje ve známých situacích (ovládnout se, potlačit projev agrese)

	N	%
nezvládá	5	11%
zvládá s dopomocí	15	31%
zvládá samostatně	28	58%
celkem	48	100%

Děti s odkladem povinné školní docházky

	N	%
nezvládá	0	0%
zvládá s dopomocí	2	25%
zvládá samostatně	6	75%
celkem	8	100%

Komentář:

Z pohledu pedagogů základních škol 58% dětí umí ovládat své emoce. 31% dětí potřebuje podporu dospělého a 11% dětí neumí své emoce ovládat. 75% dětí s odkladem povinné školní docházky ovládá své emoce ve známých situacích, 25% dětí potřebuje podporu dospělého.

Doporučení pro praxi mateřských škol

Vytvářet aktivity a činnosti, kde děti trénují své sebeovládání. Vhodné modely a vzory chování nabízí dětem prostředí školy. Negativní důsledky nepřiměřeného chování dětem vysvětlí pedagog. Poučení mohou děti nalézt v četbě knih nebo dramatickém ztvárnění příběhů s mravním poučením. Důležitá je i spontánní hra, kde se děti samy učí zvládat projevy svých emocí. Pedagog zasahuje v nezbytných situacích.

14. Projevuje pozitivní a negativní emoce (radost, strach, smutek)

	N	%
nezvládá	1	2%
zvládá s dopomocí	3	6%
zvládá samostatně	44	92%
celkem	48	100%

Děti s odkladem povinné školní docházky

	N	%
nezvládá	0	0%
zvládá s dopomocí	0	0%
zvládá samostatně	8	100%
celkem	8	100%

Komentář:

92% dětí z pohledu pedagogů základních škol umí projevit své pozitivní i negativní emoce. 6% dětí potřebuje podporu dospělého a 2% dětí neumí své emoce projevit. U dětí s odkladem povinné školní docházky 100% dětí umí projevit své emoce.

Doporučení pro praxi mateřských škol

Vytvářet klidné a laskavé prostředí, které dovoluje dětem se samostatně emotivně projevovat. Nabízet dětem dostatek vzorů a modelů citového chování z běžného života. Vybírat podněty a aktivity, které podporují jejich vnímání a prožívání zážitků.

15. Má smysl pro povinnost a odpovědnost

	N	%
nezvládá	1	2%
zvládá s dopomocí	17	35,5%
zvládá samostatně	30	62,5%
celkem	48	100%

Děti s odkladem povinné školní docházky

	N	%
nezvládá	0	0%
zvládá s dopomocí	3	37,5%
zvládá samostatně	5	62,5%
celkem	8	100%

Komentář:

Z pohledu pedagogů základních škol má 62,5% dětí smysl pro povinnost a odpovědnost. 35,5% dětí potřebuje podporu dospělého. 2% dětí nemá smysl pro odpovědnost a povinnost. 62,5% dětí s odkladem povinné školní docházky má smysl pro povinnost a odpovědnost a 37,5% dětí potřebuje podporu dospělého.

Doporučení pro praxi mateřských škol

Nabízet dětem jednoduché úkoly a činnosti, za které samy nesou odpovědnost. Podporovat jejich samostatnost a vlastní rozhodování. Děti se podílejí na vytváření společných pravidel ve skupině a všichni je dodržují. Řešit s dětmi porušení pravidel a dávat dostatek příležitostí k nápravě.

16. Umí přijímat pokyny a plnit činnosti podle instrukcí

	N	%
nezvládá	2	4%
zvládá s dopomocí	21	44%
zvládá samostatně	25	52%
celkem	48	100%

Děti s odkladem povinné školní docházky

	N	%
nezvládá	0	0%
zvládá s dopomocí	4	50%
zvládá samostatně	4	50%
celkem	8	100%

Komentář:

Z pohledu pedagogů základních škol je 52% dětí schopno samostatně plnit úkoly podle instrukcí. 44% dětí vyžaduje při plnění úkolů pomoc dospělého a 4% dětí nejsou schopny samostatně plnit úkoly podle instrukcí. 50% dětí s odkladem povinné školní docházky samostatně plní úkoly podle instrukcí a 50% dětí potřebuje při plnění úkolů pomoc dospělého.

Doporučení pro praxi mateřských škol

Vytvářet činnosti, při kterých jsou kladeny na dítě přiměřené nároky. Dostatečně oceňovat jejich snahu a úsilí. Vyvarovat se příliš častého negativního hodnocení, aby děti opakovaně neprožívaly pocit selhání.

17. Respektuje dospělého, komunikuje s ním vhodným způsobem s ohledem na situaci a podmínky

	N	%
nezvládá	0	0%
zvládá s dopomocí	16	33%
zvládá samostatně	32	67%
celkem	48	100%

Děti s odkladem povinné školní docházky

	N	%
nezvládá	0	0%
zvládá s dopomocí	3	37,5%
zvládá samostatně	5	62,5%
celkem	8	100%

Komentář:

Z pohledu pedagogů základních škol je 67% dětí schopno respektovat autoritu dospělého. 33% dětí potřebuje podporu. 62,5% dětí s odkladem povinné školní docházky samo respektuje dospělého a 37,5% dětí vyžaduje podporu

Doporučení pro praxi mateřských škol

Nabízet dětem dostatek pozitivních příkladů prosociálního chování mezi dospělými i mezi dětmi. Uvádět je do prostředí, kde budou mít možnost komunikovat a spolupracovat s dospělým. Pedagog by měl dětem umět vysvětlit, jak se chovat k dospělému. Nabídnout dětem hry zaměřené k poznání a rozlišení různých společenských rolí, se kterými se dítě může setkat v běžném životě.

18. Individuálně komunikuje s učitelem

	N	%
nezvládá	0	0%
zvládá s dopomocí	10	21%
zvládá samostatně	38	79%
celkem	48	100%

Děti s odkladem povinné školní docházky

	N	%
nezvládá	1	12,5%
zvládá s dopomocí	1	12,5%
zvládá samostatně	6	75%
celkem	8	100%

Komentář:

Z pohledu pedagogů základních škol 79% dětí umí individuálně komunikovat s učitelem. 21% dětí potřebuje podporu dospělého. U dětí s odkladem povinné školní docházky zvládá samostatně komunikovat s učitelem 75% dětí. 12,5% dětí potřebuje podporu dospělého a 12,5% samostatně s učitelem nekomunikuje.

Doporučení pro praxi mateřských škol

Pedagog podporuje u dětí jejich samostatnost a individualitu. Vytváří pro ně klidné a nestresující prostředí. Věnuje dostatečnou pozornost dětským radostem i starostem. Chová se k dětem citlivě a ohleduplně.

19. Individuálně komunikuje s učitelem při společných činnostech

	N	%
nezvládá	0	0%
zvládá s dopomocí	17	35%
zvládá samostatně	31	65%
celkem	48	100%

Děti s odkladem povinné školní docházky

	N	%
nezvládá	1	12,5%
zvládá s dopomocí	3	37,5%
zvládá samostatně	4	50%
celkem	8	100%

Komentář:

65% dětí z pohledu pedagogů základních škol s učitelem při společných činnostech komunikuje. 35% dětí potřebuje pomoc dospělého. 50% dětí s odkladem povinné školní docházky je schopné s učitelem při činnostech komunikovat. 37,5% dětí potřebuje podporu dospělého a 12,5% s učitelem při společných činnostech nekomunikuje.

Doporučení pro praxi mateřských škol

Pedagog ve skupině nezvýhodňuje některé děti. Možnost k projevení názorů a myšlenek dává všem dětem. Společně s dětmi dodržuje předem dohodnutá pravidla.

20. Nebojí se požádat učitele o radu a pomoc

	N	%
nezvládá	2	4%
zvládá s dopomocí	24	50%
zvládá samostatně	22	46%
celkem	48	100%

Děti s odkladem povinné školní docházky

	N	%
nezvládá	1	12,5%
zvládá s dopomocí	3	37,5%
zvládá samostatně	4	50%
celkem	8	100%

Komentář:

Z pohledu pedagogů základních škol 46% dětí bez problémů požádá učitele o pomoc. 56% dětí potřebuje podporu dospělého a 4% dětí se bojí požádat učitele o pomoc nebo o radu. U dětí s odkladem povinné školní docházky nemá problém požádat učitele o pomoc 50% dětí. 37,5% dětí potřebuje podporu dospělého a 12,5% dětí samo neumí požádat učitele o pomoc.

Doporučení pro praxi mateřských škol

Vytvářet prostředí bezpečné a přátelské pro děti. Pedagog by měl být dostatečně empatický k dětským potřebám, podporovat a rozvíjet jejich individualitu. Měl by být dostatečně informovaný, aby dětem mohl poradit a pomoci.

21. Umí se bránit projevům násilí jiného dítěte (ubližování, posmívání)

	N	%
nezvládá	2	4%
zvládá s dopomocí	16	33,5%
zvládá samostatně	30	62,5%
celkem	48	100%

Děti s odkladem povinné školní docházky

	N	%
nezvládá	1	12,5%
zvládá s dopomocí	3	37,5%
zvládá samostatně	4	50%
celkem	8	100%

Komentář:

Z pohledu pedagogů základních škol je 62,5% dětí připraveno bránit se násilí jiných dětí. 33,5% dětí potřebuje pomoc dospělého a 4% dětí se projevům násilí jiných dětí samy aktivně nebrání. 50% dětí s odkladem povinné školní docházky se umí bránit projevům násilí ostatních dětí. 37,5% dětí potřebuje podporu dospělého a 12,5% dětí se projevům násilí bránit neumí.

Doporučení pro praxi mateřských škol

Vytvářet prostředí a situace, se rozvíjí samostatnost a individualita. Děti by se neměly bát prosazovat svá přání a názory a v případě jakéhokoliv nebezpečí nebo ubližování by neměly mít strach obrátit se o radu a pomoc k pedagogovi. Pedagog by neměl upřednostňovat některé děti ze skupiny, zesměšňovat je. Mít dostatek času k řešení problémů. Nabízet dětem hry přirozené i modelové situace zaměřené na porozumění pravidlům vzájemného soužití.

22. Respektuje potřeby jiného dítěte vzhledem k jeho možnostem (pomoc mladšímu nebo slabšímu)

	N	%
nezvládá	5	10%
zvládá s dopomocí	15	31%
zvládá samostatně	28	59%
celkem	48	100%

Děti s odkladem povinné školní docházky

	N	%
nezvládá	3	37,5%
zvládá s dopomocí	1	12,5%
zvládá samostatně	4	50%
celkem	8	100%

Komentář:

59% dětí z pohledu pedagogů základních škol respektuje potřeby jiných dětí. 31% dětí vyžaduje pomoc dospělého a 10% dětí nerespektuje odlišnosti jiných dětí. 50% dětí s odkladem povinné školní docházky 12,5% dětí potřebuje pomoc dospělého a 37,5% neumí respektovat potřeby jiných dětí.

Doporučení pro praxi mateřských škol

Vytvářet prostředí, které je přátelské a všímavé k potřebám jiných. Nabízet činnosti a hry podporující sblížení dětí a respektování odlišností, zaměřené na poznávání sociálního prostředí, kde děti žijí. Pedagog nabízí dětem situace, kde se učí chránit bezpečí své i jiných.

23. K ostatním dětem se chová přátelsky a ohleduplně (rozdělí se o pomůcky, úkoly)

	N	%
nezvládá	4	8%
zvládá s dopomocí	11	23%
zvládá samostatně	33	69%
celkem	48	100%

Děti s odkladem povinné školní docházky

	N	%
nezvládá	0	0%
zvládá s dopomocí	2	25%
zvládá samostatně	6	75%
celkem	8	100%

Komentář:

Z pohledu pedagogů základních škol se umí 69% dětí rozdělit o pomůcky. 23% dětí potřebuje pomoc dospělého a 8% dětí se o své věci s dětmi rozdělit neumí. 75% dětí s odkladem povinné školní docházky se o pomůcky rozdělí s ostatními dětmi a 25% dětí vyžaduje podporu dospělého.

Doporučení pro praxi mateřských škol

Vytvářet prostředí a situace, kde se děti učí toleranci. Pedagog se snaží s dětmi pracovat kooperativně a nabízí jim dostatek pozitivních příkladů vzorů prosociálního chování. Děti se podílejí společně na vytváření aktivit a úkolů.

24. Zvládá základní společenská pravidla (pozdravit, poděkovat, poprosit)

	N	%
nezvládá	0	0%
zvládá s dopomocí	10	21%
zvládá samostatně	38	79%
celkem	48	100%

Děti s odkladem povinné školní docházky

	N	%
nezvládá	0	0%
zvládá s dopomocí	0	0%
zvládá samostatně	8	100%
celkem	8	100%

Komentář:

79% dětí z pohledu pedagogů základních škol zvládá a chápe společenská pravidla. 21% dětí potřebuje podporu dospělého. U dětí s odkladem povinné školní docházky Zvládá společenská pravidla 100% dětí.

Doporučení pro praxi mateřských škol

Vytvářet prostředí s dostatečnými pozitivními vzory společenského chování. Nabízet dětem aktivity a situace, kdy se děti seznamují s rolami ve společnosti a osvojují si adekvátní chování.

Závěr

Cílem práce bylo zjistit, jaká je sociální zralost dětí při vstupu do základní školy z pohledu pedagogů základních škol A zda děti dosahují úrovně stanovené v Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání v oblasti sociálních dovedností.

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání je nastaven, tak aby odpovídal individuálním požadavkům a postupně je připravoval na vstup do základní školy. Děti dobře sociálně připravené nemají problémy zapadnout do kolektivu, respektovat autoritu pedagoga. Dobrá sociální vyzrálost omezuje na minimum adaptační potíže spojené se vstupem do základní školy a umožňuje být dětem ve škole i v životě úspěšné. Náš zkoumaný vzorek dětí ukázal, že děti dosahují vysoké úrovně sociálních dovedností a potřebují jen minimální podporu dospělého při přechodu z mateřské do základní školy

Ve zkoumaném vzorku se objevily i děti s odkladem povinné školní docházky. Důvodem odkladu byla špatná výslovnost a sociální nezralost. Ukázalo se, že i tyto děti jsou dobře připravené na vstup do základní školy a jsou úspěšné v plnění svých povinností. Je otázkou, zda tyto odklady povinné školní docházky byly opravdu opodstatněné nebo jen rodiče chtěli dětem prodloužit dětství.

Domníváme se, že velké množství odkladů školní docházky by nebylo nutných. Je důležité, aby se do přípravy dětí na školu zapojili i rodiče dětí a nepřenechávali veškerou snahu jen na mateřských školách. Děti pak budou lépe jazykově připravené, čím se u nich více rozvine rozumová úroveň a lépe si osvojí sociální dovednosti. Pak bude přechod z mateřské do základní školy snazší, jak pro děti, tak pro jejich rodiče. Je podstatné rozvíjet u dětí všechny jejich kompetence.

Seznam literatury a pramenů

- ALAN, Josef. *Etapy života očima sociologie*. Praha : Panorama, 1989. 439s. ISBN 80-703-8044-6
- ALLEN, Eileen, K., MAROTZ, Lyn, R.. *Přehled vývoje dítěte: od prenatálního období do 8 let*. Praha : Portál, 2002. 187s. ISBN 80-717-8614-4
- BEDNÁŘOVÁ, Jiřina, ŠMARDOVÁ, Vlasta. *Školní zralost: co by mělo umět dítě před vstupem do školy*. Brno : Computer Press, 2010. 100s. ISBN 978-802-5125-694.
- GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno : Paido, 2000. 207s. ISBN 80-859-3179-6
- GILLERNOVÁ, Ilona. *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. Praha : Portál, 2010. 247s. ISBN 978-807-3676-278
- HELUS, Zdeněk. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Praha: Grada, 2007. 280s. ISBN 978-80-247-1168-3
- HOSKOVCOVÁ, Simona. *Psychická odolnost předškolního dítěte*. Praha : Grada, 2006. 160s. ISBN 978-802-4714-240
- HRABAL, Vladimír. *Diagnostika: pedagogickopsychologická diagnostika žáka s úvodem do diagnostické aplikace statistiky*. Praha : Univerzita Karlova, 2002. 199s. ISBN 80-246-0319-5.
- CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Praha : Grada, 2007. 272s. ISBN 978-80-247-1369-4
- KUSÁK, Pavel , DAŘÍLEK, Pavel. *Pedagogická psychologie*. Olomouc : Univerzita Palackého, 2001. 234s. ISBN 80-244-0294-7.
- LANGMEIER, Josef, KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*. Praha : Grada, 2006. 368s. ISBN 80-247-1284-9
- MATĚJČEK, Zdeněk. *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte: normy vývoje a vývojové milníky z pohledu psychologa, základní duševní potřeby dítěte, dítě a lidský svět*. Praha : Grada, 2005. 182s. ISBN 80-247-0870-1
- OPRAVILOVÁ, Eva, DOSTÁL, Maria, Antonín. *Úvod do předškolní pedagogiky*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1985. 256s.
- ŘEZÁČ, Jaroslav. *Sociální psychologie..* Brno : Paido, 1998. 268s. ISBN-80-859-3148-6

- SLOWÍK, Josef. *Speciální pedagogika: prevence a diagnostika, terapie a poradenství, vzdělávání osob s různým postižením, člověk s handicapem a společnost*. Praha : Grada, 2007. 160s. ISBN 978-802-4717-333.
- SMOLÍKOVÁ, Kateřina. *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. Praha : Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2004, 48s. ISBN 80-870-0000-5.
- SWIERKOSZOVÁ, Jana. *Pedagogická diagnostika dětského vývoje pro učitele primárního vzdělávání*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2005. 77s. ISBN 80-736-8084-X
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha : Portál, 2004. 870s. ISBN 80-717-8802-3.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie. Dětství, dospělost, stáří*. Praha : Portál, 2000. 522s. ISBN 80-717-8308-0.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie*. Praha : Univerzita Karlova, 2005. 467s. ISBN 978-802-4609-560
- VYMĚTAL, Jan. *Úzkost a strach u dětí*. Praha: Portál, 2004, 18 s. ISBN 80-717-8830-9.
- ZELINKOVÁ, Olga. *Pedagogická diagnostika a individuální vzdělávací program: nástroje pro prevenci, nápravu a integraci*. Praha : Portál, 2007. 207s. ISBN 978-807-3673-260.

Příloha 1

	A	B	C
1. Adaptuje se na nové prostředí základní školy			
2. Umí se odloučit od rodičů a být aktivní i bez jejich podpory			
3. Zapojuje se do činností ve třídě			
4. Spolupracuje s ostatními dětmi, umí se s nimi dohodnout, přizpůsobuje se názorům a rozhodnutím			
5. Aktivně komunikuje s dětmi při společných činnostech			
6. Individuálně komunikuje s ostatními dětmi			
7. Nebojí se požádat děti o radu a pomoc			
8. Uvědomuje si, že fungování skupiny je postaveno na pravidlech soužití, podílí se na nich a respektuje je			
9. Snaží se obhajovat ve skupině děti své názory a uplatňovat svá přání			
10. Umí přijmout drobný neúspěch			
11. Je schopné se ze svého neúspěchu poučit			
12. Umí se samostatně rozhodnout			

Vysvětlivky:

A – nezvládá - *chování nebo činnost dítě nezvládá ani s pomocí dospělého*

B – zvládá s dopomocí - *dítě potřebuje podporu nebo vysvětlení dospělého*

C – zvládá samostatně - *chování je dovedností dítěte, činnosti plní po jednoduchém vysvětlení*

	A	B	C
1. Přiměřeně reaguje ve známých situacích (ovládnout se, potlačit projev agrese)			
2. Projevuje pozitivní a negativní emoce (radost, strach, smutek)			
3. Má smysl pro povinnost a odpovědnost			
4. Umí přijímat pokyny a plnit činnosti podle instrukcí			
5. Respektuje dospělého, komunikuje s ním vhodným způsobem s ohledem na situaci a podmínky			
6. Individuálně komunikuje s učitelem			
7. Komunikuje s učitelem při společných činnostech			
8. Nebojí se požádat učitele o radu a pomoc			
9. Umí se bránit projevům násilí jiného dítěte (ubližování, posmívání)			
10. Respektuje potřeby jiného dítěte vzhledem k jeho možnostem (pomoc mladšímu nebo slabšímu)			
11. K ostatním dětem se chová přátelsky a ohleduplně (rozdělí se o pomůcky, úkoly)			
12. Zvládá základní společenská pravidla (pozdravit, poděkovat, poprosit)			

Vysvětlivky:

A – nezvládá - *chování nebo činnost dítě nezvládá ani s pomocí dospělého*

B – zvládá s dopomocí - *dítě potřebuje podporu nebo vysvětlení dospělého*

C – zvládá samostatně - *chování je dovedností dítěte, činnosti plní po jednoduchém vysvětlení*

Odklad povinné školní docházky	Ano	Ne

Důvod odkladu povinné školní docházky

Anotace

<i>Jméno a příjmení:</i>	Barbora Hovadíková
<i>Katedra:</i>	Katedra primární a preprimární pedagogiky
<i>Vedoucí práce:</i>	Doc. PdDr. Eva Šmelová, Ph.D.
<i>Rok obhajoby:</i>	2013

<i>Název práce:</i>	Připravenost dětí k zahájení povinné školní docházky – sociální dovednosti
<i>Název práce v angličtině:</i>	Readiness of children to compulsory school attendance - social skills
<i>Anotace práce:</i>	<p>Bakalářská práce se zabývá připraveností dětí na vstup do základní školy a jejich sociálními dovednostmi.</p> <p>Teoretická část se věnuje vysvětlení pojmů: předškolní věk, školní zralost, školní připravenost. Zabývá se také socializací a vývojem dítěte předškolního věku a možnými adaptačními problémy při vstupu do základní školy</p> <p>Praktická část zkoumá názory pedagogů základních škol na sociální dovednosti dětí při vstupu do základní školy. Cílem práce je zjistit, jaká je sociální zralost dětí při vstupu do základní školy z pohledu pedagogů základních škol A zda děti dosahují úrovně stanovené v Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání v oblasti sociálních dovedností.</p>
<i>Klíčová slova:</i>	Předškolní věk, školní zralost, školní připravenost, dovednost, sociální dovednost, socializace, adaptace

<i>Anotace v angličtině:</i>	<p>This thesis deals with the readiness of children to enter primary school and their social skills .</p> <p>The theoretical part is devoted to the explanation of terms: preschool age , school readiness , school readiness . It also discusses the socialization and development of preschool age and possible adaptation problems at entry to primary school</p> <p>The practical part of the views of primary school teachers on social skills of children entering primary school. The aim is to find out what is the social maturity of children entering primary school in terms of teachers of primary schools and that children achieve levels in the Framework educational program for pre-school education in social skills.</p>
<i>Klíčová slova v angličtině:</i>	Pre-school age , school readiness , school readiness skills , social skills, socialization , adaptation
<i>Přílohy vázané v práci:</i>	P 1 záznamový arch
<i>Rozsah práce:</i>	50 stran
<i>Jazyk práce:</i>	český